

РОЛЬ НУО У ЗАХИСТІ ПРОФСПІЛКОВИХ ПРАВ

THE ROLE OF NGOS IN PROTECTING TRADE UNION RIGHTS

Громовенко К.В., д.ю.н., професор,
професор кафедри морського та міжнародного права
Міжнародний гуманітарний університет

Стаття присвячена аналізу ролі неурядових організацій (НУО) у захисті профспілкових прав та їхньої взаємодії з профспілками у забезпеченні прав працівників. НУО відіграють ключову роль у моніторингу порушень трудових прав, законодавчих змін, підготовці аналітичних звітів і просвітницькій діяльності. Вони сприяють підвищенню обізнаності працівників щодо механізмів захисту їхніх прав, а також активно взаємодіють із міжнародними організаціями, такими як МОП та ООН, привертаючи увагу до проблем порушення свободи асоціації та колективних переговорів.

Розглянуто основні напрями діяльності НУО у сфері профспілкових прав, включаючи моніторинг дотримання міжнародних трудових стандартів, ініціювання судових процесів, адвокацію на рівні урядів і міжнародних інституцій. Особлива увага приділяється співпраці між НУО та профспілками, що сприяє ефективному захисту прав працівників і посиленню соціального діалогу.

Аналіз діяльності НУО у сфері захисту профспілкових прав свідчить про їхній вагомий внесок у розвиток трудового законодавства, підвищення рівня соціального захисту та демократизацію трудових відносин. Зроблено висновок, що НУО є важливими суб'єктами у системі міжнародного захисту профспілкових прав, а їхня діяльність сприяє зміцненню профспілкового руху та покращенню умов праці в усьому світі.

Зроблено висновок, що Неурядові організації відіграють важливу роль у забезпеченні та захисті профспілкових прав, доповнюючи діяльність традиційних профспілок. Вони здійснюють моніторинг дотримання трудових стандартів, сприяють впровадженню ефективного законодавства, надають правову підтримку працівникам та проводять освітні кампанії. Співпраця між НУО, профспілками та міжнародними організаціями дозволяє посилити вплив на роботодавців та уряди, сприяючи створенню справедливих умов праці.

Аналіз діяльності НУО у сфері захисту профспілкових прав свідчить про їхню значну роль у боротьбі за свободу об'єднання та колективні переговори. Завдяки активній участі цих організацій підвищується рівень соціального захисту працівників, що позитивно впливає на розвиток демократичних інститутів і забезпечення трудових прав у різних країнах світу.

Ключові слова: неурядові організації, профспілкові права, трудові права, міжнародні стандарти, моніторинг прав людини.

The article analyzes the role of non-governmental organizations (NGOs) in protecting trade union rights and their interaction with trade unions in ensuring workers' rights. NGOs play a key role in monitoring labor rights violations, legislative changes, preparing analytical reports, and conducting educational activities. They contribute to increasing workers' awareness of mechanisms for protecting their rights and actively cooperate with international organizations such as the ILO and the UN, drawing attention to issues of violations of freedom of association and collective bargaining.

The main areas of NGO activities in the field of trade union rights are considered, including monitoring compliance with international labor standards, initiating legal proceedings, advocacy at the level of governments and international institutions. Special attention is paid to the cooperation between NGOs and trade unions, which contributes to the effective protection of workers' rights and the strengthening of social dialogue.

An analysis of NGO activities in protecting trade union rights highlights their significant contribution to the development of labor legislation, the enhancement of social protection, and the democratization of labor relations. It is concluded that NGOs are important actors in the international system of trade union rights protection, and their activities contribute to strengthening the trade union movement and improving working conditions worldwide.

It is concluded that non-governmental organizations play a crucial role in ensuring and protecting trade union rights, complementing the activities of traditional trade unions. They monitor compliance with labor standards, promote the implementation of effective legislation, provide legal support to workers, and conduct educational campaigns. Cooperation between NGOs, trade unions, and international organizations enhances their influence on employers and governments, contributing to the creation of fair working conditions.

An analysis of NGO activities in the field of trade union rights protection demonstrates their significant role in the fight for freedom of association and collective bargaining.

Key words: non-governmental organizations, trade union rights, labor rights, international standards, human rights monitoring.

Профспілки завжди вважали, що послідовний захист інтересів їхніх членів у довгостроковій перспективі вимагає роботи на благо всього суспільства. Їхнє бачення суспільства включає такі елементи, як політична, соціальна та промислова демократія, громадянські та демократичні права для всіх, ліквідація бідності, рівність і верховенство права. У цьому сенсі вони можуть цілком обґрунтовано стверджувати, що служать загальним інтересам суспільства, так само як і НУО, які прагнуть сприяти поліпшенню умов людського існування. Відповідно, співпраця між профспілками та НУО є можливою та необхідною в межах спільного бачення суспільства, де задоволення основних людських потреб є найвищим пріоритетом.

Ця стаття досліджує роль НУО у захисті профспілкових прав. Розглядає умови, які профспілки та НУО мають виконати для зміцнення їхнього альянсу.

Профспілки відновили свою діяльність після Другої світової війни у сприятливому політичному контексті, що допомогло приховати нищівні втрати, завдані десятиліттями репресій з боку тоталітарних держав і самою війною. НУО, здебільшого створені соціал-демократичним робітни-

чим рухом до та після Першої світової війни, мали на меті задоволення особливих потреб своїх членів (у сфері соціального захисту, житла, охорони здоров'я, освіти, культури) та просування політичного порядку денного. Вони були не лише сервісними організаціями, а й намагалися створити альтернативне суспільство або контркультуру.

Під час повоєнної реконструкції робітничі НУО або зникли, або вижили з обмеженою програмою. Профспілки здебільшого зосередилися на своїй «основній діяльності» (заробітна плата та умови праці). На такі зміни вплинули кілька чинників: втрата досвідченого політичного керівництва, повоєнний соціальний компроміс, заснований на ідеології соціального партнерства, покладання на державу у підтримці профспілкового порядку денного, а також спотворення пріоритетів робітничого руху внаслідок холодної війни.

Глобалізація порушила баланс сил між організованою працею та організованим бізнесом, на якому базувався повоєнний соціальний консенсус. Зростання влади транснаціональних корпорацій супроводжувалося масованим наступом на робітничий рух у всіх аспектах – соціаль-

ному, політичному, ідеологічному, культурному – та на його цінності. Це також посилює нерівність як у межах країн, так і між ними та змінило роль держави, яка почала обслуговувати інтереси великого бізнесу. Як підкреслює О. Клименко: «На глобальному і національному рівнях зросло розуміння ролі неурядових організацій, стимулювання діяльності організацій громадянського суспільства, профспілок, заохочення органів місцевого самоврядування до вирішення проблем соціально відповідального бізнесу» [1, с. 121].

Отже, НУО відіграють важливу роль у захисті профспілкових прав, доповнюють діяльність традиційних профспілок та сприяють зміцненню трудових прав працівників. Вони діють як незалежні суб'єкти, що здійснюють моніторинг, адвокацію та освітні програми для забезпечення дотримання прав працівників.

Робітничий рух виявився недостатньо підготовленим до цих змін і не зміг запропонувати адекватну політичну відповідь. Тим часом у громадянському суспільстві з'явилася велика кількість добровільних організацій, які прагнули вирішувати суспільно значущі питання, частково як реакція на соціальні проблеми, створені або загострені глобалізацією. Багато з цих організацій заповнили вакуум, залишений робітничим рухом після його відходу від ширших соціальних і політичних питань, якими він займався до війни.

Перші міжнародні неурядові організації носили в основному просвітницький, науковий, релігійний, пацифістський і господарський характер. На початку свого становлення НУО розвивалися як самостійний чинник міжнародних відносин, у яких держава відігравала незначну роль. Початок формалізованих відносин із НУО було покладено Статутом ООН [2, с. 104].

З 1970-х років співпраця між профспілками та НУО розвивалася за багатьма напрямками. Найбільше успіху було досягнуто у сфері захисту прав людини, зокрема прав працівників. У сфері розвитку та освіти профспілки переважно працювали через робітничі НУО, підкреслює Д. Галлін, (хоча інколи й з не-робітничими НУО), а в освітньому секторі – з академічними установами [3, р. 1-2].

Співпраця у сфері прав жінок і гендерної рівності була складнішою, оскільки вона кидає виклик традиційній культурі робітничого руху. Проте саме ця сфера співпраці має найбільший потенціал для організації зростаючих секторів робочої сили у всьому світі (сфера послуг, зони вільної торгівлі, неформальний сектор) та для оновлення самого профспілкового руху.

Останнім часом співпраця між профспілками та НУО розширилася на питання екології, зокрема у сільському господарстві (пестициди та гербіциди, хімічні добрива, генно-інженерні технології, патентування насіння), лісовому господарстві (сталій розвиток лісозаготівлі) та промисловості й гірничодобувному секторі (хімічне забруднення).

Ще однією сферою зростаючої співпраці стала корпоративна відповідальність, особливо у випадках, коли порушуються права працівників. Однак в окремих випадках профспілки змушені були протистояти надто поступливій позиції деяких НУО щодо корпоративних кодексів поведінки. Деякі НУО готові прийняти такі кодекси та навіть брати на себе роль моніторингу, тоді як профспілки наполягають, що кодекси не можуть замінити профспілкову організацію, а ефективний моніторинг може здійснюватися лише профспілковими структурами на робочих місцях.

У процесі співпраці як профспілки, так і НУО змінюються. Важливі сегменти робітничого руху повертаються до своїх витоків у формі «соціального профспілкового руху». З боку НУО помітна стійкість профспілкового руху перед труднощами та його здатність до оновлення. НУО, які прагнуть діяти в суспільних інтересах, знаходять у профспілках соціальну опору та механізм перевірки

реальності, яких вони не можуть отримати від власної аудиторії або інших соціальних партнерів.

Оскільки розвиток суспільства значною мірою залежить від глобального співвідношення сил між працею та організованим бізнесом, відповідальність за формування широкого народного руху за соціальний прогрес та визначення його напрямку в значній мірі лежить на профспілковому русі та його союзниках. Неурядові організації є невід'ємною частиною системи захисту трудових прав. Вони доповнюють діяльність профспілок, надаючи додаткові ресурси та експертизу у боротьбі за права працівників. Співпраця між НУО та профспілками є ключовою для досягнення справедливих та безпечних умов праці.

НУО активно займаються збором та аналізом інформації про порушення трудових прав. Вони публікують звіти, які привертають увагу міжнародної спільноти до проблем у сфері праці. Ці звіти можуть стати підставою для міжнародного тиску на уряди та компанії, які не дотримуються трудових стандартів [4, с. 25].

Неурядові організації виступають за вдосконалення законодавства у сфері трудових відносин, беручи участь у розробці та просуванні нормативно-правових актів, що забезпечують захист прав працівників. Вони співпрацюють з державними органами, міжнародними інституціями та іншими зацікавленими сторонами для впровадження змін, спрямованих на покращення умов праці [5, с. 50].

Також важливим напрямом діяльності НУО є проведення освітніх програм. Вони організовують тренінги, семінари та інформаційні кампанії для працівників, інформуючи їх про їхні права та механізми їхнього захисту [6, с. 86]. Це сприяє підвищенню обізнаності працівників щодо їхніх прав та можливостей їх захисту.

НУО та профспілки часто об'єднують зусилля для досягнення спільних цілей. Ця співпраця може включати спільні кампанії, обмін інформацією та ресурсами, а також координацію дій для захисту прав працівників [7].

НУО в Україні активно займаються моніторингом порушень трудових прав, включаючи права на об'єднання та колективні переговори. Вони документують випадки порушень, готують аналітичні звіти та надають рекомендації щодо вдосконалення законодавства. Наприклад, Українська Гельсінська спілка з прав людини здійснює моніторинг та аналіз стану дотримання прав людини, включаючи трудові права [8]. Крім того, НУО беруть участь у просвітницьких кампаніях, підвищуючи обізнаність працівників про їхні права та механізми їх захисту. Вони організовують тренінги, семінари та інформаційні кампанії, спрямовані на підвищення правової грамотності працівників.

Ефективний захист трудових прав можливий завдяки співпраці НУО з профспілками та державними інституціями. НУО надають експертну підтримку профспілкам, допомагаючи їм у розробці стратегій захисту прав працівників та участі у колективних переговорах. Також вони співпрацюють з державними органами, надаючи рекомендації щодо вдосконалення трудового законодавства та політики.

Незважаючи на значний внесок, НУО стикаються з низкою викликів, включаючи обмежені фінансові ресурси, недостатню підтримку з боку держави та суспільства, а також іноді негативне сприйняття їхньої діяльності. Проте їхня роль у захисті профспілкових прав залишається важливою, оскільки вони сприяють демократизації трудових відносин та зміцненню громадянського суспільства в Україні.

Як зауважують О.М. Шуміло та Н.Ю. Кравчук найвідомішими міжнародними правозахисними неурядовими організаціями є «Amnesty International», «Human Rights Watch», які є незалежними громадськими організаціями, що існують на пожертви приватних осіб та різних фон-

дів у світі. Вони принципово відкидають будь-яке можливе фінансування з боку тих чи інших урядів. Наприклад, «Amnesty International» бере початок у 1961 р., після того, як лондонський адвокат Пітер Бененсон опублікував статтю «Забуті в'язні», присвячену португальським студентам, яких засудили за проголошення тосту за свободу [2, с. 104].

О. В. Щербанюк та О. В. Сінкевич зауважують, що сьогодні НУО приймають участь і у відновленні справедливості, збиранні доказів воєнних злочинів і злочинів проти людяності, які вчиняються в Україні. Наприклад, такі неурядові організації, як Truth Hounds і Human Rights Watch, збирають свідчення, а eyeWitness to Atrocities, підтримує зусилля з документування, надаючи свідкам додаток для смартфонів, який миттєво перевіряє мультимедійні докази, що вони записують. Примітно, що Human Rights Watch, Amnesty International, International Partnership for Human Rights, Truth Hounds нині документують низку воєнних злочинів рф в Україні відповідно до стандартів Міжнародного кримінального суду [9, с. 400]. Дослідники також роблять важливий висновок: «Неурядові організації, у тому числі й правозахисні, під час війни в Україні відкрили для себе нові напрями роботи, розширили мож-

ливість співпраці із державними органами. ...Особливу увагу варто звернути на роботу іноземних НУО і волонтерів, що сприяє фіксації воєнних злочинів і злочинів проти людяності, свідками або жертвами яких стали нинішні українські біженці» [9, с. 401].

І сьогодні на початку ХХІ ст. налічувалося до 50 тис. МНУО. Найвідомішими серед них є:

- правозахисні організації: «Міжнародна амністія» і «Міжнародна організація захисту прав людини», «Лікарі без кордонів», «Репортери без кордонів»;
- екологічні організації: «Грінпіс», «Зелений світ» і «Друзі планети»;
- міжнародна антикорупційна організація «Міжнародна прозорість» і багато інших [2, с. 105].

Співпраця між профспілками та НУО передусім залежить від спільних цілей, а також від принципів роботи залучених організацій (законність, прозорість, підзвітність, управління). Напруженість між глобалізацією, заснованою на неоліберальному порядку денному (який підтримують більшість провідних урядів), і перспективою справедливого, рівноправного та демократичного суспільства (яку підтримують профспілки та більшість НУО) посилила необхідність співпраці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Клименко О. Неурядові організації і боротьба за соціально відповідальний бізнес. *Політичний менеджмент*. 2008. № 1. С. 117-127.
2. Шуміло О.М., Кравчук Н.Ю. Роль неурядових організацій у становленні та розвитку правозахисного руху (прикладі успішного правозахисного активізму) : навч. посіб. Київ: ФОП Голембовська О.О., 2018. 227 с.
3. Gallin D. Trade Unions and NGOs: A Necessary Partnership for Social Development. *Civil Society and Social Movements Programme Paper*. June 2000. Number 1. 33 p.
4. Грицай І.О. Місце та роль неурядових правозахисних організацій в механізмі забезпечення прав громадян України. *Право і суспільство*. 2012. № 1. С. 23-31.
5. Клименко О.В. Неурядові організації і боротьба за соціально відповідальний бізнес. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень НАН України*. 2010. Вип. 4. С. 45-56.
6. Мельник П.В. Роль неурядових організацій у становленні та розвитку громадянського суспільства в Україні. *Вісник Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. 2015. № 4. С. 83-90.
7. Статут Європейської Конфедерації Профспілок, 01 червня 2023. URL: <https://fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/mizhnarodna-robotal/24511-statut-yevropeyskoyi-konfederatsiyi-profspilok-yekp.html>.
8. Проблеми дотримання прав професійних спілок у контексті права на свободу асоціацій / за заг. ред. А.П. Буценка / Українська Гельсінська спілка з прав людини. К., КВІЦ, 2015. 66 с.
9. Щербанюк О.В., Сінкевич О.В. Роль неурядових правозахисних організацій у забезпеченні збору доказів для міжнародного кримінального суду в контексті війни в Україні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія Право*. 2023. Вип. 80. С. 395-402.